

Оксана СКВАРОК,

*старший викладач кафедри філологічних дисциплін та методики
їх викладання у початковій школі Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич)
oa.skvarok@gmail.com*

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО- КОМУНІКАТИВНОГО ВИВЧЕННЯ СЛОВОТВОРУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ ДО МОВНОЇ ОСВІТИ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Статтю присвячено актуальній проблемі функціонально-комунікативного підходу до вивчення рідної мови, зокрема засвоєнню її словотвірної підсистеми студентами вищої школи. У статті акцентується на тому, що такий підхід дозволить вивчати в єдності систему мовних одиниць і правила їх функціонування, процес реалізації мовних одиниць у мовленнєвих актах, що забезпечить ефективне формування мовно-мовленнєвої компетенції майбутніх учителів початкової школи; доводиться, що вивчення словотвору у функціонально-комунікативному аспекті, здійснюване на принципово нових засадах, ґрунтується на розумінні словотвору як науки функціональної і відрізняється від традиційного вивчення тим, що за основу береться семантика мови, а не її форма.

Ключові слова: *функціонально-комунікативне вивчення мови, словотвірні уміння і навички, словотворчий процес, функціонально-комунікативний словотвір, функціональна спрямованість словотворчих одиниць мови.*

Лит. 21.

Oksana SKVAROK,

Senior teacher, Department Philological Disciplines and Methods of Their Teaching in Primary School Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) oa.skvarok@gmail.com

THE REALIZATION OF FUNCTIONAL-COMMUNICATIVE STUDY OF WORD-FORMATION IN THE CONTEXT OF MODERN REQUIREMENTS TO LANGUAGE EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article is dedicated to the urgent problem of functional-communicative approach to learning of native language, mastering of its word-formation subsystem by students of higher school.

Such educational process allows learning the process of realization of language units in speech acts, which will provide the effective formation of lingual-speech

competence of future primary school teachers. The study of word-formation in the functional-communicative aspect is based on understanding of word-formation as functional science and differs from traditional study by the fact that its base is not language's form but its semantics.

Key words: *functional-communicative learning of a language, word-formation skills, word-formation process, functional-communicative word-formation, functional orientation of word-formation language units.*

Ref. 21.

Оксана СКВАРОК,

старший преподаватель кафедры филологических дисциплин и методики их преподавания в начальной школе Дрогобычского педагогического университета имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) oa.skvarok@gmail.com

РЕАЛИЗАЦИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНО-КОМУНИКАТИВНОГО ИЗУЧЕНИЯ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ТРЕБОВАНИЙ К ЯЗЫКОВОМУ ОБРАЗОВАНИЮ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Статью посвящено актуальной проблеме функционально-коммуникативно-го подхода к изучению родного языка, в частности усвоению её словообразовательной подсистемы студентами высшей школы. В статье акцентируется на том, что такой подход разрешит узучать в единстве систему языковых единиц и правила их функционирования, процесс реализации языковых единиц в речевых актах, что обеспечит эффективное формирование языковой компетенции будущих учителей начальной школы; доказывается, что изучение словообразования в функционально-коммуникативном аспекте, осуществляемое на принципиально новых началах, основывается на понимании словообразования как науки функциональной и отличается от традиционного изучения тем, что за основу берётся семантика языка, а не её форма.

Ключевые слова: *функционально-коммуникативное изучение языка, словообразовательные умения и навыки, словообразовательный процесс, функционально-коммуникативное словообразование, функциональная направленность словообразовательных единиц языка.*

Лит. 21.

Постановка проблеми. Державний статус української мови, нова Концепція мовної освіти [10] вимагають сьогодні від майбутніх учителів безперервної лінгвістичної освіти, глибокого засвоєння мовних норм, підвищення рівня культури мовлення, постійного вдосконалення

мовленнєвих умінь і навичок. Реалізацію цих вимог може забезпечити лише впровадження відповідних підходів до мовної освіти, основним завданням яких має бути вироблення активного творчого ставлення до мови. Саме застосування функціонально-комунікативного підходу найбільше відповідає сучасним навчальним цілям та психолого-педагогічним ідеям сьогодення, оскільки дозволяє активно формувати у майбутніх вчителів мовну і комунікативну компетенцію [14, 17]. Мовна компетенція передбачає досконале володіння мовними засобами всіх її рівнів, семантичній і стилістичній вправності мовців. Вона «формується внаслідок взаємодії природної мовної здатності людини і засвоєного мовного матеріалу впродовж вивчення мови, її структури і правил утворення мовних конструкцій» [1, 33]. До мовної компетентності відносять уміння оперувати засобами мови, дотримуватись норм літературного мовлення, швидко і доречно вживати мовні засоби, утворювати різнотипні стилістично диференційовані висловлювання, редагувати власне і чуже мовлення, володіти всіма стильовими засобами мови.

Вивчення мови в усій складності її теоретичного осмислення і практичного застосування чинної теорії передбачає насамперед вироблення нових підходів до структурування змісту мовної освіти та використання найрізноманітніших методів і методичних прийомів, як традиційних, так і нових, що диктуються розвитком лінгводидактики і мовознавчої науки в цілому. Власне найбільш перспективним в цьому аспекті є функціонально-комунікативний підхід до вивчення мови, зокрема її словотвірної системи.

Мета статті – з огляду на помітний розрив між досягненнями сучасної мовознавчої науки у дослідженнях словотвірної підсистеми мови та змістом і способами організації навчального процесу для спостережень за словотвірними процесами охарактеризувати нові підходи до вивчення мови, зокрема функціонально-комунікативний як найбільш перспективний для формування мовно-мовленнєвих словотвірних умінь і навичок студентів.

Аналіз досліджень. Перші теоретичні розвідки, присвячені навчанню на комунікативній основі, здійснили методисти і викладачі іноземних мов Є. Пассов, І. Зимня, О. Беляєв [13; 7; 2] та ін., які розглядають функціонально-комунікативно орієнтоване навчання як поєднання двох структурних компонентів – екстралінгвістичного (комунікативні наміри мовця, предметний зміст спілкування відповідно до ситуації) і лінгвістичного (мовний матеріал – фонетичний, лексичний, граматичний тощо). Концептуальні засади функціонально-комунікативного підходу до вивчення мови найбільш глибоко і ґрунтовно висвітлено у методи-

ці викладання іноземних мов Є. І. Пассовим [12]. Проблему вивчення рідної мови на комунікативних засадах в основній школі активно досліджують провідні українські методисти В. Бадер, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Л. Паламар, О. Хорошковська, Г. Шелехова та ін. На їхню думку, «при функціонально-комунікативному підході процес навчання мови повинен становити модель процесу спілкування» [19, 3]. Це означає, що необхідно вивчати в єдності систему мовних одиниць і правила їх функціонування, процес реалізації мовних одиниць у мовленнєвих актах, тексти як продукт функціонування мовних одиниць у конкретно-мовленнєвих ситуаціях.

Проблема формування словотвірних умінь у теорії й практиці навчання української мови не нова й багатоаспектна. Це пов'язано зі специфікою похідного слова як основної одиниці словотвірного рівня мови та словотвірними ресурсами мови. Уже в перших працях учених-методистів є спроби вирішити означену проблему з урахуванням міжрівневих зв'язків між морфемою й лексемою. Ще Ф. І. Буслаєв у книзі «Про викладання рідної мови» [3] звертав увагу на необхідність організації спостереження над будовою слова з метою більш повного розуміння його лексичного значення. Саме це розуміння, на думку вченого, гарантує точний і свідомий вибір слова в умовах природного мовлення.

Для лінгводидактики як галузі прикладного мовознавства словотвір – це, на думку таких провідних методистів та мовознавців, як В. Мельничайко, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Г. Шелехова, Л. Скуратівський, Н. Остапенко, М. Пентиліук, Л. Паламар, С. Караман, Г. Циганенко, Л. Вознюк та інших, насамперед можливість семантизації похідного слова з увагою на значення компонентів словотвірної структури, а також шлях збагачення словникового запасу та увиразнення морфологічної природи нових лексем. Реалізація цих завдань потребує відповідного підходу: як зазначає С. Дубовик, «мовна форма повинна засвоюватися разом з функцією, більше того – на основі останньої» [6, 31].

Виклад основного матеріалу. Дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених-методистів, психолінгвістів, мовознавців останніх років довели, що мовна і мовленнєва компетенції особистості ґрунтуються на усвідомленні основної функції української мови – комунікативної, яка забезпечує мовленнєву діяльність її носіїв і впливає на їх духовний розвиток.

Одним із шляхів оновлення змісту освіти та узгодження його із сучасними потребами інтеграції до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм – стандартів на набуття ключових компетентностей та на створення ефективних механізмів їх

досягнення. Основні положення щодо вивчення мов, оцінювання мовленнєвої підготовки особистості знаходимо у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, які передбачають різні підходи опанування лінгвістичними одиницями.

У сучасній лінгводидактиці виділяють три основні підходи до вивчення мови: 1) *системно-мовний* – вивчення мовних одиниць у системі, однак ізольовано від мовлення, що формалізує процес вивчення рідної мови; 2) *функціонально-мовний* (функціонально-стилістичний) – формування мовленнєвих умінь на основі засвоєння мовних одиниць у мовленні; 3) *комунікативний* – засвоєння мови в процесі комунікативної діяльності [2, 2]. У світовій практиці навчання мови функціонально-комунікативний підхід визнано як найефективніший, оскільки вивчення певної мовної одиниці за такого підходу починається із загальної настанови на її функціональну спрямованість. В Україні викладання рідної мови у вищій школі досі здійснюється в основному за системно-мовним (системно-структурним) підходом, хоча у цій традиційній системі навчання відсутня функціональна зорієнтованість знань про мовні одиниці різних мовних рівнів. Найбільш продуктивними для навчання мови і мовлення є функціонально-комунікативний (комунікативний) та функціонально-стилістичний підходи, які постають тим засобом, що об'єднує в єдине ціле мовний і мовленнєвий зміст курсу. Функціонально-комунікативний підхід передбачає такі методи навчання, що стимулюють продуктивне мислення, яке виникає, як правило, за наявності проблемної ситуації і високого ступеня мотивації студента у процесі засвоєння знань. Проблемно-пошукове навчання розглядається у сучасній методичній науці як технологія розвивальної освіти [17, 77], воно активізує пізнавальний інтерес, формує прийоми і вміння самостійно набувати знання і застосовувати їх у практичній діяльності.

Для всебічного розкриття означеної у статті проблеми важливо акцентувати на тому, що нова програма з української мови у початкових класах побудована з врахуванням положення про те, що мову, її категорії, рівні і одиниці необхідно вивчати у функціонально-комунікативному аспекті, оскільки мова становить собою не тільки структурну єдність, а й складне функціональне ціле. Такий підхід відповідає основній меті навчання рідної мови у початкових класах – мовленнєвому розвитку, сприяє подоланню формалізму у подачі мовних знань і забезпечує їх функціональність. Відповідно, виникає проблема підготовки майбутніх учителів до усвідомлення і сприйняття нових концептуальних підходів до мовної освіти молодших школярів, що виявляються насамперед у піднесенні практичної, мовленнєвої спрямованості початкового мовно-

го курсу. А отже, і вивчення вузівського курсу української мови, зокрема розділу «Словотвір української мови», слід відповідним чином підпорядкувати цій меті. Мова не йде про повне відкидання традиційного, тобто описового вивчення словотвору. Але цей розділ, як і всі інші, слід доповнити питаннями, які б розкривали суть функціонального підходу до мови та показали переваги вивчення її у функціонально-комунікативному аспекті.

Отже, враховуючи важливість статусу української мови як державної і недостатню увагу до сучасних вимог у викладанні рідної мови, постала актуальна потреба якнайширшого впровадження у всіх вищих навчальних закладах України, зокрема на факультеті початкової освіти, компетентнісно-орієнтованого і функціонально-комунікативного підходів до її вивчення.

Теоретичними засадами функціонально-комунікативного підходу до вивчення мови у вищій школі є синтез загальнометодичних положень кількох суміжних дисциплін:

– комунікативної лінгвістики – науки, що досліджує загальні закони спілкування, структуру мови у процесах комунікації, взаємодію мовних та позамовних засобів комунікації, залежність організації та використання мовного коду від ситуативних явищ, що визначає її прикладний характер у системі мовознавчих дисциплін;

- лінгвістики тексту, яка вивчає текст як форму функціонування мовної системи, а одним з найефективніших шляхів реалізації комунікативно-діяльнісного підходу у сучасній лінгводидактиці вважається використання саме різнотипних навчальних текстів – результату мовленнєвого спілкування як усного, так і письмового;

– теорії мовленнєвої діяльності, яка розглядає мовлення як активну, цілеспрямовану і мотивовану діяльність, крім того, аналізує функції, мотиви цієї діяльності, її зв'язок із мисленням, розвиток мислення засобами мови і мовлення, процесами породження і сприйняття повідомлень, текстів; вивчає механізми мовлення, його види, типи, а також ефективні механізми оволодіння рідною мовою.

Є. Пассов характеризує функціонально-комунікативний метод навчання мови як сукупність таких методичних принципів: мовленнєво-мислительної активності, індивідуалізації навчання, функціональності, новизни [13, 59].

Функціонально-комунікативний підхід у вивченні мови має виразно прикладний характер, оскільки передбачає оволодіння лінгвістичним матеріалом у дії, тобто засвоєння лексичної і граматичної системи мови з огляду на їх комунікативну (мовленнєву) значущість.

Сформульований психологічною наукою діяльнісний підхід до мовленнєвих процесів, синтезований з досягненнями лінгвістичної науки у вивченні мовлення, був узятий за основу досліджень психолінгвістикою, яка вивчає процеси породження мовлення, а також сприйняття і формування мовлення у їх співвідношенні з мовною системою [16, 404 – 405]. Крім того, психолінгвістика дає змогу звернутись до мови та її явищ як до певної системи орієнтирів, необхідної для діяльності людини, для створення певної мовної картини світу.

У системі навчання української мови словотвір займає особливе місце. Після виділення словотвору в окремий розділ мовознавчої науки його вивчення набуває все більшого значення, оскільки словотвір тісно пов'язаний з кількома рівнями мови – лексичним, морфемним і граматичним, на кожному з яких розглядається слово, проте в різних його аспектах (щодо значення, морфемної будови, словозміни й належності до певної частини мови, функцій словоформ).

Хоча у лінгводидактиці вже узагальнено багатий досвід навчання й формування словотвірних умінь і студентів, і учнів основної школи, однак, незважаючи на значні досягнення в цій галузі, у теорії й практиці навчання української мови і у вузі, і в основній школі відсутня науково-обґрунтована й експериментально перевірена методика, у якій означена проблема вирішувалася б комплексно: у лінгвістичному, психологічному й дидактичному аспектах. Це, беззаперечно, позначається на словотвірному рівні знань, умінь і навичок студентів та учнів та свідчить про необхідність створення більш досконалої методики їхнього формування.

Після засвоєння розділу «Словотвір української мови» у студентів мають бути сформовані знання про наступне: 1) найголовнішим засобом збагачення лексики сучасної української літературної мови є творення нових слів, тобто словотворення; 2) слова у мові не творяться з довільно взятих звуків – їх створюють, керуючись певними закономірностями; 3) українська мова як одна з найрозвиненіших мов світу має досконалу систему засобів словотвору, і це дає їй можливість іти в ногу з розвитком науки, техніки, освіти, культури, виробництва, оскільки цей розвиток неодмінно супроводжується появою великої кількості нових слів; 4) нові слова не з'являються в мові як випадкові одиниці, їх утворення відбувається за строго визначеними закономірностями для кожної частини мови; 5) завдяки словотворенню словниковий склад мови залишається відкритою динамічною системою; 6) творцем нових слів є її носії, а отже, від їх мовленнєвої компетентності залежить великою мірою розвиток і якісний рівень словотвірної структури мови.

«Морфеміка і словотвір» як розділ мовознавчої науки відзначається проблемністю, оскільки словотвірна теорія, інтенсивно розвиваючись, постійно поновлюється і доповнюється. Внаслідок пошуків наукового аналізу змісту і форм різних словотвірних понять висловлюються досить різні, часто суперечливі погляди. Різноманітність підходів до вивчення явищ морфеміки і словотвору (структурний, логіко-номінативний, структурно-семантичний, основоцентричний, синтаксичний) визначає різні типи класифікацій способів словотвору [5, 5 – 6], кожна з яких зумовлена метою й аспектом дослідження проблеми словотворення. Серед них поділ на морфологічний, синтаксичний та семантичний; морфологічний, морфолого-синтаксичний та синтаксичний; морфологічний, морфолого-синтаксичний, лексико-семантичний і лексико-синтаксичний. Також способи словотворення традиційно розглядають в аспекті утворення різних частин мови, в основному це стосується іменників, прикметників, дієслів і прислівників.

Безперечно, студент повинен навчитися орієнтуватися щодо багатоманіття підходів, поглядів та класифікацій, але основне – набути практичних умінь і навичок словотвірного аналізу, зрозуміти природу словотворення рідної мови, його особливості і закономірності.

Дослідження словотвірної підсистеми мови у філології вимагають змін у рівнях володіння рідною мовою, визначення нових підходів до змісту й способів організації навчального процесу. Лінгвістична структура слова, наявність лексичних і граматичних значень указують на необхідність встановлення органічного взаємозв'язку роботи над збагаченням словника із вивченням граматики з опорою на лінгвістичні знання [18].

Думка про те, що вивчення будови слова й словотвору у взаємозв'язку з іншими розділами науки про мову обґрунтовується у працях методистів ХХ століття. Так, Є. Гопштер відзначає, що «для успішного вивчення словотвору необхідно, щоб учні були ознайомлені зі словозміною, граматичними категоріями – індикаторами основних частин мови (іменника, прикметника, дієслова й прислівника), з основними чергуваннями звуків, мали уявлення про наголос і добре знали морфеми – “будівельний матеріал словотвору” [4, 7]. Учені-методисти (Л. Варзацька, М. Вашуленко, Є. Гопштер, С. Караман, М. Пентилюк та ін.) вважають опору на текст найефективнішим засобом реалізації функціонально-комунікативного підходу до вивчення лінгвістичного матеріалу. Вивчення мовних явищ на основі тексту є методично виправданим тому, що усвідомлюючи структуру мови (у тому числі і словотвірну), студент оволодіває її засобами, вдосконалює власне мовлення, надає йому таких якостей,

як логічність, точність, виразність, доречність тощо. Знання й уміння з морфеміки і словотвору конкретизуються в безпосередньому зв'язку з граматичними ознаками різних частин мови, тому спеціально дібрані до вправ тексти мають передбачати поступове розширення й ускладнення як завдань, так і мовного матеріалу.

Отже, засвоєння знань про природу словотворчих процесів у рідній мові повинно здійснюватися на основі тексту та в процесі породження тексту. Науково-теоретичним підґрунтям пошуків нових форм і методів реалізації функціонально-комунікативного підходу до вивчення словотвору стало дослідження проблеми використання словотворчо споріднених слів як одного із засобів творення тексту, яка за останнє десятиліття є однією з центральних у дослідженнях семантики словотвору [8]. У студентів слід формувати уявлення про словотворчий механізм мови, який може відігравати важливу роль в організації тексту як відповідним чином організованої і структурованої за законами рідної мови послідовності речень, що виражає певне комунікативне завдання. Спеціально розроблені вправи відповідного змісту і продумано дібрані тексти повинні сприяти формуванню знань про словотвірні одиниці як такі, що на композиційно-структурному рівні у тексті служать засобом зв'язку між його компонентами. Вивчення словотвору у процесі породження тексту визначають як психолінгвістичний. Такий підхід – психолінгвістичний – дозволяє розглядати дериваційні процеси як процеси мисленнєво-мовленнєві, психологічні за природою. Утворення похідного слова вивчається як результат комунікативної діяльності мовця і аналіз дериваційного процесу полягає у визначенні комунікативних умов породження слова. При цьому вивчення словотвірних явищ, звичайно, не може не опиратися на лінгвістичні правила деривації. При всій відмінності власне лінгвістичного розуміння процесів деривації від психолінгвістичного перше не обходиться без другого (лінгвістика мусить враховувати психологічні умови словотворення) і навпаки. Комунікативному аспекту вивчення словотвору відповідає ономасіологічний підхід. Отже, сучасна мовознавча наука виходить за межі традиційного вивчення одиниць мови, в тому числі і похідного слова. “Вона звертається до тексту – об'єкта, внутрішні закони побудови якого тісно взаємопов'язані з правилами мовленнєвих, комунікативних актів” [1, 105]. Концептуальна опора на текст як найвищу одиницю мови і мовлення в загальній ієрархії мовних одиниць дає для цього особливо широкі можливості.

Системний творчий підхід до вивчення словотворчих явищ пробуджує пізнавальний інтерес у студентів. Оскільки сам факт існування мови пояснюється здатністю людини до специфічного відображення

об'єктивної дійсності, дослідження сутності мовного значення, зокрема і словотвірного, як результату цього відображення тісно пов'язується з вивченням природи відображуваних об'єктів і фіксацією тих чи інших їхніх рис у мовній семантиці, що особливо актуально для розуміння процесів формування семантики похідних слів. Вивчення словотворчих явищ, побудоване з врахуванням онтологічних властивостей об'єктів номінації, їх передномінаційного освоєння, вимагає глибокого усвідомлення смислової структури імен тих предметів, між якими встановлюються зв'язки у об'єктивній дійсності. Особливо актуальною є проблема з'ясування смислової структури базової словотворчої мовної одиниці – твірного слова – як основної одиниці за своєю роллю у формуванні й вираженні семантичних категорій.

Ще Д. Тихомиров доводив необхідність уже в шкільному мовному курсі спеціально організованих спостережень над словотворчими процесами в мові і вважав, що така робота вкаже «де і як груба матерія слова зберігає зародок значення, зерно поняття», буде сприяти тому, що «учень побачить... походження слова, спорідненість між словами, ознайомиться з групою слів від одного загального кореня».

Функціональний підхід до вивчення й усвідомлення словотворчих процесів дає можливість зрозуміти студентам наступне. Досліджуючи семантико-словотвірні трансформації твірного слова на матеріалі сформованих уже в мові похідних одиниць, ми виявляємо тільки ті його дериваційні інтенції, що уже «відбулися», реалізувалися. Тобто виявляємо системний характер появи похідних одиниць на базі того чи іншого твірного слова, доводимо, що семантика похідного слова має системний характер. Отже, кожне похідне слово, якщо це тільки не okazіональне утворення, виступає як представник певної «своєї» серії форм, впорядкованих і у відношенні їх структурної організації, і за відношенням до джерел їх утворення. Це дозволяє поставити питання про передбачуваність значень нових похідних і спрощення їх опису. З цього погляду цікавими і доцільними є, наприклад, спостереження за словотворчою «поведінкою» твірних слів однієї лексико-семантичної групи на засадах основоцентричного словотвору [5]. Так, з'ясовуючи потенціал слів певної лексико-семантичної групи в якості твірних, постійно «відкриваємо» так звані «пусті» місця у їх словотвірних парадигмах. Це викликає намагання встановити закономірності появи можливих семантичних позицій і з'ясувати причини їх відсутності в інших словотвірних парадигмах твірних слів цієї ж лексико-семантичної групи слів. Водночас дуже цікавими для аналізу є випадки асистемного словотворення, бо розкривають семантичний потенціал твірного слова, сприяють творчо-

му осмисленню актів деривації, а відтак спонукають студентів до власної мовотворчості. Так, наприклад, встановлюючи дериваційний потенціал локативних іменників, цікаво простежити появу okazіонального слова «майданити» на сторінках однієї з київських газет у статті, присвяченій подіям на майдані Незалежності узимку 2014 року: «Вечірній Київ майданить».

Аналіз таких асистемних явищ у словотворі, формує у студентів розуміння того, що за кожним мовотворчим актом людини, за кожним текстом стоїть мовна особистість, яка володіє системою мови. Сам же продукт мовотворчої діяльності людини залежить від рівня її мовної компетенції.

Отже, вивчення словотвору у функціонально-комунікативному аспекті ґрунтується на розумінні словотвору як науки функціональної. Від традиційних підходів до вивчення словотвірних явищ, коли основна увага зосереджується на встановленні дериваційних відношень між твірними і похідними одиницями, виділенні форманта – частини похідного слова, яким воно відрізняється від твірного і за допомогою якого воно від нього утворене, та виявленні семантичної відмінності між членами словотвірної пари, вивчення словотвору у функціонально-комунікативному аспекті відрізняється тим, що 1) за основу береться семантика мови, а не її форма, 2) творення похідних одиниць розглядається у тісному зв'язку з тими функціями, які вони виконують у комунікації, а не відсторонено від них, 3) сам процес творення вивчається в тексті і на основі тексту, в процесі його породження, а похідні одиниці розглядаються як елементи тексту, а не як позатекстові одиниці. Функціональний підхід до вивчення словотвірних явищ, який полягає у виявленні і аналізі функцій словотвірних одиниць у мові, має своїм теоретичним підґрунтям результати новітніх досліджень в галузі функціональної дериватології.

Мова має специфічні закономірності й таку будову, що піддається логічному осмисленню, моделюванню. Саме ця властивість дає змогу розробити технологію структурування програмового матеріалу з основних лінгвістичних курсів, зокрема виділити розділи найбільш складні для засвоєння, як, наприклад, «Словотвір української мови» (насамперед через недостатню кількість навчальних годин), та створити для їх ефективного вивчення сприятливі умови, зокрема розробити додаткове початково-методичне забезпечення.

Ефективною формою технологічного підходу до занять з української мови – лекційних і практичних – можуть бути, на нашу думку, навчально-інформаційні блоки, укладені або для окремих тем курсу, які є най-

складнішими для засвоєння, або до усіх розділів курсу, зокрема і розділу «Словотвір української мови», відповідно до навчального плану. Такі блоки мають містити додаткову навчальну інформацію (теоретична частина), перелік питань для засвоєння і питання для самоконтролю, спеціально підібрані завдання для поглибленого засвоєння виучуваного матеріалу. Сформовані навчально-інформаційні блоки визначають цільову програму дій та методичні рекомендації, що сприяють досягненню конкретних дидактичних цілей. Йдеться не про випадкове зведення в групу матеріалу декількох тем відповідного розділу і не про механічне групування понять теми, тому що навчально-інформаційний блок – це система, і, відповідно, програмовий матеріал у ньому має бути організованим у певну цілісність, єдність, з урахуванням характерних для нього особливостей.

Висновки. Отже, оскільки функціонально-комунікативний підхід до навчання рідної мови як такий, що забезпечує свідоме оволодіння мовою, найбільше розроблений і апробований у шкільній освіті, тоді як сучасна вища школа зорієнтована передусім на системно-структурне вивчення, постає проблема як вироблення нових підходів до структурування змісту мовної освіти у вищій школі, так і впровадження найрізноманітніших методів і методичних прийомів, адекватних функціонально-комунікативному підходу до засвоєння рідної мови, зокрема її словотвірної підсистеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К., 2004. – 344 с.
2. Беляєв О. М. Зміст уроку мови / О. М. Біляєв // УМЛШ. – 2003. – № 4. – С. 2–7.
3. Буслаев Ф.И. Преподавание отечественного языка : учеб. пособие для студ. спец. «Рус. яз. и лит.» / Ф. И. Буслаев. – М. : Просвещение, 1992. – 512 с.
4. Гопштер Є. Комунікативно-діяльнісний напрямок вивчення словотвору / Є. Гопштер // Українська мова та література в школі. – 2005. – № 5. – С. 6–8.
5. Грещук В.В. Український відприкметниковий словотвір. – Івано-Франківськ : Плай, 1995. – 208 с.
6. Дубовик С. Формування граматичних навичок : функціональна орієнтація / С. Дубовик // Дивослово. – 1998. – № 6. – С. 29 – 31.
7. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности / И. А. Зимняя. – М. : Московский психолого-социальный инст. – Воронеж: НПО «МОДЕК», 2001. – 432 с.
8. Кардашук О.В., Кульбабська О.В. Морфеміка та словотвір : Лабораторний практикум. Опорні конспекти : У 5-ти ч. – Чернівці: Рута, 1999. – 2003 с.
9. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії : Навч. посібник для студ. вищих закладів освіти. – К. : Ленвіт, 2000. – 272 с.

10. Концепція мовної освіти 12-річної школи // Дивослово. – 2002. – № 8. – С. 59–65.
11. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах. Підручник / [М. І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман та ін.]; за ред. М.І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с.
12. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Педагогічна Газета. – 2001. – № 7.
13. Пассов Е. И. Основы методики обучения иностранным языкам / Е. И. Пассов. – М. : Русский язык, 1977. – 216 с.
14. Пентилюк М. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови / М. Пентилюк, О. Горошкіна, А. Нікітіна // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 1. – С. 15–20.
15. Пентилюк М. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови // Українська мова в школі. – 1999. – № 3. – С. 8–10.
16. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О. М. Степанов. – К. : „Академвидав”, 2006. – 424 с.
17. Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) : навчальний посібник / Плиско К.М. – Харків : Основа, 1995. – 240 с.
18. Чемоніна Л. В. Наступність і перспективність вивчення словотвору української мови в початкових і середніх класах загальноосвітньої школи : автореф. дес. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання української мови» / Л.В. Чемоніна. – К., 2009. – 20 с.
19. Шелехова Г. Сучасні підходи до навчання рідної мови в загальноосвітній середній школі // Українська мова і література в школі. – 1998. – № 1. – С. 2–5.
20. Різун В. Лінгвістичне тестування в освіті // Українська мова та література в школі. – 1999. – № 4, 29, 30, 31, 32.
21. Словник-довідник з української лінгводидактики / За ред.. М.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003. – 149 с.

REFERENCES

1. Batsevych F.S. Osnovy komunikativnoi linhvistyky / F.S. Batsevych/ – K., 2004. – 344 s.
2. Bieliaiev O. M. Zmist uroku movy / O. M. Biliaiev // UMLSh. – 2003. – № 4. – S. 2 – 7.
3. Buslaev F.Y. Prepodavanye otechestvennogo yazyka : ucheb. posobyе dlia stud. spets. «Rus. yaz. y lyt.» / F. Y. Buslaev. – M. : Prosveshchenye, 1992. – 512 s.
4. Hopshter Ye. Komunikativno-diiialnisnyi napriamok vyvchennia slovotvoru / Ye. Hopshter // Ukrainska mova ta literatura v shkoli. – 2005. – № 5. – S. 6–8.
5. Greshchuk V.V. Ukrainskyi vidprykmetykovy slovotvir. – Ivano-Frankivsk: Plai, 1995. – 208 s.
6. Dubovyk S. Formuvannia hramatychnykh navychok: funktsionalna oriantatsiia / S. Dubovyk // Dyvoslovo. – 1998. – № 6. – S. 29 – 31.
7. Zymniaia I. A. Lynhvopsikholohiia rechevoi deiatelnosti / I. A. Zymniaia. – M. : Moskovskiy psykholoho-sotsialnyi inst. – Voronezh : NPO «MODEK», 2001. – 432 s.

8. Kardashchuk O.V., Kulbabska O.V. Morfemika ta slovotvir : Laboratornyi praktykum. Oporni konspekty : U 5-ty ch. Chernivtsi: Ruta, 1999. – 203 s.
9. Karaman S.O. Metodyka navchannia ukraïnskoi movy v himnazii: Navch. posibnyk dlia stud. vyshchych zakladiv osvity. K. : Lenvit, 2000. – 272 s.
10. Kontsepsiia movnoi osvity 12-richnoi shkoly // Dyvoslovo. – 2002. – № 8. – S. 59 – 65.
11. Metodyka navchannia ukraïnskoi movy v serednikh osvıtnikh zakladakh. Pidruchnyk / [M. I. Pentyliuk, S.O. Karaman, O.V. Karaman ta in.]; za red. M.I. Pentyliuk. – K. : Lenvit, 2009. – 400 s.
12. Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy u XXI stolitti // Pedahohichna hazeta. – 2001. – № 7.
13. Passov E. I. Osnovy metodiki obuchenii inostrannym yazykam / E. I. Passov. – M. : Russkyi yazyk, 1977. – 216 s.
14. Pentyliuk M. Kontseptualni zasady komunikatyvnoi metodyky navchannia ukraïnskoi movy / M. Pentyliuk, O. Horoshkina, A. Nikitina // Ukraïnska mova i literatura v shkoli. – 2006. – № 1. – S. 15–20.
15. Pentyliuk M. Naukovi zasady komunikatyvnoi spriamovanosti u navchanni ridnoi movy // Ukraïnska mova v shkoli. – 1999. – № 3. – S. 8 – 10.
16. Psykhohohichna entsyklopediia / Avtor-uporiadnyk O. M. Stepanov. – K. : „Akademvydav”, 2006. – 424 s.
17. Plysko K.M. Pryntsypy, metody i formy navchannia ukraïnskoi movy (Teoretychnyi aspekt) : navchalnyi posibnyk / Plysko K.M. – Kharkiv : Osnova, 1995. – 240 s.
18. Chemonina L. V. Nastupnist i perspektyvnist vyvchennia slovotvoru ukraïnskoi movy v pochatkovykh i serednikh klasakh zahalnoosvitnoi shkoly : avtoref. des. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 13.00.02 «Teoriia i metodyka navchannia ukraïnskoi movy» / L.V. Chemonina. – K., 2009. – 20 s.
19. Shelekhova H. Suchasni pidkhody do navchannia ridnoi movy v zahalnoosvitnii serednii shkoli // Ukraïnska mova i literatura v shkoli. – 1998. – № 1. – S. 2–5.
20. Rizun V. Lihvistychnie testuvannia v osviti // Ukraïnska mova ta literatura v shkoli. – 1999. – № 4, 29, 30, 31, 32.
21. Slovnyk-dovidnyk z ukraïnskoi lihvodiyaktyky / Za red.. M.Pentyliuk. – K.: Lenvit, 2003. – 149 s.